

20. Rosh E. H. Principles of Categorization // Rosh E. H., Lloyd B. B. Cognition and Categorization : Hillsdale, 1978. – P. 27–48.
 21. Wright L., Hope J. Stylistics : A Practical Coursebook / L. Wright, J. Hope. – L. : Poutledge, 1995. – 274 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- I. Francis D. Field of Thirteen / D. Francis. – N.Y. : Jove Books, 1999. – 290 p.
 II. Rendell R. Short Stories / R. Rendell. – L. : Arrow Books, 2006. – 58 p.

УДК 821.161.2–1 Ковальова

А. О. Тимченко,
 Національний фармацевтичний університет, м. Харків

**ХУДОЖНЯ РЕАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ МАТЕРІ
 В КНИЗІ ОЛЕКСАНДРИ КОВАЛЬОВОЇ «СТЕПОВІ ОЗЕРА»**

Статтю присвячено розгляду художньої реалізації образу матері в книзі харківської поетеси О. Ковальової «Степові озера». З'ясовано, що він є одною зі смислових домінант збірки; мати постає носієм мудрості, простоти, жертвовності. Образ відтворено через конкретні деталі, гранично одкровенний опис реальних почуттів і станів авторки. Зроблено висновок, що твори, в яких присутній образ матері, є одними з найкращих у ліриці О. Ковальової.

Ключові слова: Олександра Ковальова, поезія, цикл, образ матері.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗА МАТЕРИ В КНИГЕ АЛЕКСАНДРЫ КОВАЛЁВОЙ «СТЕПНЫЕ ОЗЁРА»

В статье рассмотрена художественная реализация образа матери в книге харьковской поэтессы О. Ковалёвой «Степные озёра». Этот образ – одна из смысловых доминант; мать предстаёт носителем мудрости, простоты, жертвенности. Образ раскрыт через конкретные детали, откровенное описание реальных чувств автора. Сделан вывод, что произведения, в которых присутствует этот образ, – одни из лучших в лирике А. Ковалёвой.

Ключевые слова: Александра Ковалёва, поэзия, цикл, образ матери.

THE ARTISTIC REALIZATION OF IMAGE OF MOTHER IN THE OLEXANDRA KOVALIOVA'S BOOK «THE STEPPE LAKES»

In the article the image of mother in the Olexandra Kovaliova's book «The steppe lakes» is investigated. The poetry of O. Kovaliova has been studied in approximately 10 articles. But most of them are publicistic and there are no investigations of the image of mother in them. There is a need to create a systematic vision about this image, because it takes place at the O. Kovaliova's numerous poems and mother is the important man in the everyone's life.

O. Kovaliova is a modern Kharkiv poet, novelist and translator. Her poetry is philosophical and historiosophical; the author's world is wide and panoramic, but there are a lot of specific details, images in it. There are numerous intercommunications between texts in her verses. The author's image is not detached, not descriptive; O. Kovaliova reinvents «itself passes through» every fact, every event, every figure. The image of mother is intercommunicated with the motifs of memory, birthplace, art etc. It reproduced by the specific details, very outspoken description of author's real feelings. The image is correlated with the notions of wisdom, simplicity, sacrifice. The conclusion is made that the works with the image of mother are among the best in the O. Kovaliova's poetry.

Keywords: Oleksandra Kovaliova, poetry, cycle, the image of mother.

Образ матері – один із найчастотніших у поезії, що зумовлено його семантичним навантаженням. Не винятком є й лірика нашої сучасниці – відомої харківської поетеси О. Ковальової. Творчість мисткині відзначається глибокою філософічністю, закоріненістю в міфософські, натурфілософські уявлення, характеризується шедевральною умінням авторки відтворювати власне найболючіше, фіксувати деталі-одкровення, моменти-відкриття.

Хоча поезію О. Ковальової і вивчали дослідники (В. Мисик [8], Іван Мироненко [6], Ірина Мироненко [7], В. Базилевський [1], В. Бойко [2] та ін.), наявність образу матері у віршах авторки була зауважена (напр., [8]), проте науковці детально не аналізували цей образ. Ми хочемо розглянути його реалізацію в книзі «Степові озера», адже він часто постає у творах збірки, є глибоко особистим і допомагає краще зрозуміти художній світ поетеси.

Серед початкових віршів збірки читаємо цикл «Мати». Конкретика передає таку витонченість любові й болю, що сприймач дивується діапазону поета, адже до того у книзі поставали «традиційніші», «загальніші» твори (з імперативами чесності, терпимості, мудрості, природного й вічного). Поза тим, цикл уплітається в канву збірки дуже природно, підготований прозвучалими попередньо мотивами пам'яті, витоків і образами батьків.

Метр віршів також контрастує з попередніми поезіями: частина творів написана верлібром, частина білим речитативним віршем із вкрапленням рим через один-два рядки; така манера викладу надає розповідної інтонації, немов авторка звіряється в найсокровеннішому, адже до того вона, хоча й дуже щиро та влучно-глибинно, поетизувала життя, філософствуючи й рефлексуючи. У початкових рядках першого тексту циклу йдеться, що мати пише листа, – одразу розуміємо: ненька перебуває далеко від дитини. Старенька сповіщає про дрібні щоденні клопоти, запевняючи, ніби в неї все гаразд (лише раз проривається тривожне «Трохи схудла...»), проте донька розуміє: слова ці – від небажання засмучувати, здавати турботи, адже одна зі складових материнської любові – захист спокою дітей. А доньці, відділеній від неньки відстанню, роками, певно, дбанням про власну сім'ю, страшно читати між рядків, оскільки розум і серце диктують тривогу. У фіналі вірша знаходимо: «Не дивлюсь між рядків/ І легко звучать/ Тихі слова з-під її пера». Образ матері асоціюється в сприймача з легкістю (а такою ж, легкою, певно, старенька і прагнула здаватися, аби нікого не обтяжувати собою) й тихістю, тишею. Мотив тиші та зазначення «з-під її пера» вивисують образ матері, роблять її півсвятою, пів ефемерною: перо – маркер інтелігентності, приналежності до спільноти творців, поетів. Це контрастує з рядками листа «Сторожую вночі,/ Вдень обід варю...», додаючи твору гостроти, підсилюючи емоцію жалю, суму й водночас поклоніння матері. Подальші твори розгортають образ, поет цементує цикл кількома домінантами: кольоративами «чорне-біле», мотивом тиші, концептом листа як послання.

Другий вірш містить три образи – матері та ластівки з голубом, – що поєднуються за принципом паралелізму. Ластівка прилітає по обіді (кореляція: «Варю обід...» із першого вірша), птаха така ж «чорно-біла», як і мати авторки. Сполучення кольорів відтворює простоту, приналежність до першовитоків буття, прямоту й чесність, зболеність, стражденність,

важку працю та святість. Додаткового об'єму образу ластівки, а відтак і матері, надають ознаки цього птаха у світовій символістиці – надія, материнство, світло, воскресіння. У другій строфі з'являється голуб – птах невибагливий, як і проста сільська людина, він постає маркером миру, ніжності, смирення, знаком Святого Духа; голубом уявляють також відлетілу душу померлого. У О. Ковальнової птах «Такий, як і мати моя, –/ Тихий і сивий». Далі бачимо образ матері, що йде «з дален далека» знайомою героїні з дитинства дорогою серед поля. Мати йде тиха (як і І творі циклу) серед буяння життя, на одному плечі в неї ластівка, на другому – голуб. Вражаючими за простотою й силою засобами авторка творить образ матері як притулку, світла і святості.

Третій твір переносить читача в дитинство героїні-доньки: дівчинка потрапила до лікарні, й прокинувшись уранці, розуміє, що мати приходила навідати її. У першому ж рядку звучить образ синього неба, суголосний подібному в другому вірші («Прилітає голуб/ З неба синього»), що одразу ж указує реципієнту на відповідний ракурс сприйняття. Мати принесла дитині кавун та квіти, і донька уявляє, як ненька крокує вулицею з лікарні. Характеристики – худенькі плечі, трохи згорблена постава, взута просто – у рипучі кирзові чоботи. Знову зустрічаються кольоративи – тепер уже на означення простору довкола дівчинки: «Навколо мене все біле-біле» (лікарняна палата, можливо, хворобливий туман перед очима, і, певно, характер атмосфери, залишеної приходом матері й самою її постаттю) та «на вікні жоржини сизі», що частково перегукується із зазначенням про сивизну голуба та матері з другого вірша. І знову постає мотив тиші («А за вікном по листю тихо/ Відлуння/ Давньої пісні»). Концепт пісні новий для циклу, проте вписується в контекст образів тихих слів із-під пера матері (перший вірш) і зелен-гомону довкруг тихої матері (другий твір). Певно, тут акумулюються згадки про коліскову, пісню як символ українського народу взагалі, «давню пісню» як метафору пам'яті, а також пісню як синонім людського життя.

Мініатюра «Ген мати в степ іде у сизім світлі...» продовжує цикл «Мати»:

Ген мати в степ іде у сизім світлі
І облітає, наче мак на вітрі.
Вона так рано, рано одцвіла,
Пішла, мов склала жертву пелюстками,
Щоб долю я по них свою знайшла
І цілий світ озвучила словами.

Цей римований речитативно-наспівний вірш запозичує в попередньому образи сизого світла та квітки (щоправда тут ідеться не про жоржини, а про мак, котрий облітає) та, використовуючи доволі традиційні образи-символи (степ, життя як облетіла квітка), створює шедевр болночно-тонкої лірики. Навіть, здавалося б, беззмістовне означення «так» («Вона так рано, рано одцвіла») дуже природно вплітається у канву твору, додаючи інтимності, сповідальності, розмовності, селянської простоти, дорогої авторці в постаті матері та у власному серці. Вражає глибиною тема жертвності – й не тільки одвічної жертвності матері заради дитини, а й жертвності заради дитини-поета, словотворця, котрий знайде свою долю по материних пелюстках і озвучить словами весь світ, як, певно, цього не вміла зробити сама мати.

У заключнім творі циклу знову актуалізується мотив листа від матері, а отже, говоримо про прийом обрамлення. Та якщо в першій поезії «мати пише в листі», то в останній «Деся мені мати/ Не може лист написати»; вжито слово «десь» у цій ситуації – просторічне, розмовне, і тим самим образ матері-селянки як уособлення простоти, невибагливості й м'якості ще більше вражає читача своєю силою; авторка немовби безпорадно, крізь слюзи промовляє до співбесідника, пробуджуючи й у ньому спогад про втрату. Героїня ніби не знає, що робить зараз ненька – чи сапає, чи пере, чи доїть корову. Виходить тонка навмисна двосмисленість: мати не може написати героїні, бо зайнята щоденними клопатами, або вона вже відійшла в інший світ, де, на думку доньки, невтомна душа її, можливо, продовжує свою одвічну селянську роботу. Далі авторка змальовує портрет неньки в молодості: спершу підкинута сирота, потім «обпалена гасом» дівчина під час війни у Києві, Варшаві, Берліні. Тут знову звучать кольоративи: юнка вся чорна, а «очі та серце світлі». Наступна картинка – єдина з усього циклу, де авторка вживає епітет «щаслива» на позначення стану матері на виставці в Москві (хоча читач відчував це важке й виморене робітне селянське щастя й у попередніх творах – щастя в умінні цінувати найменше і ніколи не нарікати на долю). І як характерно – мати ніби соромиться цієї своєї радості, легкості. У цьому вся суть того покоління, суть людей, котрі зазнали нелюдських страждань: стійко зносити удари долі, не сумніваючись і не скаржачись, та боязко приймати радість, ніби вибачаючись перед усім світом.

Далі згадано про голодні повоенні роки (у дітей «Молочай за щоками тане смачно» – світло-сумна втіха їсти в голод траву, смакуючи її, мов цукерку). Образ материних рук, що пахнуть молоком, згадується і на початку, й під кінець твору. І в останніх рядках читаємо слова, сказані матір'ю на вокзалі (як на кордоні цього та іншого світів): «Жити гарно, донечко./ Жити гарно». Ця фраза неймовірно гостро звучить в устах мовця, який пізнав усю чорноту горя. Цей простий здогад – квінтесенція всього життя матері, єдиний його висновок, причина та заповіт; вочевидь, одкровення не буває заскладним.

Цикл «Мати», один із найсильніших творів у збірці, оголює перед читачем усю глибину душі авторки, всю гостроту її світосприйняття; попередні твори з безперечною широтою та мудрістю сприймаються як підготовка поетеси до того, аби явити найсокровенніше, найболучіше й найпросвітленіше.

Можна припустити, що редактор чи автор навмисно винесли на початок збірки «загальніші» твори, ніби приховавши особисте, жіноче, ще й тому, аби цензура не полаяла поетесу за індивідуалізм.

Далі йдуть твори з «добрими», «теплыми» образами дітей, світла, мотивами незаїманості, чистоти серця, материнського щастя (образи доньки та сина), згадка про «моє веселе й добре ремесло».

Цікавим чином підсвічено образ матері й у вірші з неперетинною назвою «Весняна елегія». Бачимо образ сивих поетів, котрі, мов діти, усьому дивуються й з усього радіють: «Усе на світі римується./ Про все на світі пісні співаються./ І так багато дитячої мудрості». Дитина радіє незвіданому, а стара людина радіє, бо все пройшла та зрозуміла диво світу. Надто ж це стосується поезії, де пошук нового через подив є змістотворчим. Та найдивнішими авторка називає самих поетів, котрі плачуть від надміру почуттів, побачивши щось зовсім звичне для решти – сонце, ряс, хмару, зворушливу вишеньку. А фінал поезії звучить по-ковальовськи просто й невимовно глибоко, бо в естетиці простолюду, селянства й селянськості авторка віднаходить гостроту, суголосну правді життя:

...І йдуть до матерів ще сивіших,
Як діти малі: що мучить? – самі не знають.
Кажуть: «Заспівай мені, а то вмру».
Мати бачить, що таки вмре, – й співає.

Вражаюче тонко й парадоксально будує фінал твору авторка. У стані героїв-поетів учувається щось від мандрівця з поеми «Одно слово» Лесі Українки (та й речитативний стиль і розмовно-довірча інтонація трохи зближують ці загалом

відмінні твори). За силою впливу на читача вірш О. Ковальової стоїть в одному ряду (а то й перемагає – завдяки неочікуваному, без лестоців геніальному фіналу) з тезами «Поети не вміють писати віршів» та «Ще слів нема – поезія вже є» Ліни Костенко, де обіграно ту саму тему.

На перший план виходить естетика селянськості як єдино можливої для поетеси манери розуміти і творити світ, адже людина лише в таких умовах є справжньою. У цьому й природна інтелігентність, і мистецтво, й уміння інтуїтивно прочувати красу задуму Господнього.

Отже, образ матері у творчості О. Ковальової яскравий і неординарний. Ядром його є традиційний смисловий ряд «найрідніша людина – Україна – символ теплого, справжнього – Мати Божа», проте будучи архіважливим для будь-якої людини, він набуває у ліриці поетеси особливого звучання. Говоримо про максимальну гостроту, граничну відвертість, емоційність, оголеність авторчиного «я», зв'язання в найбільючіших і найсвятіших почуттях (мати – старенька дитина тощо) – і це тоді, коли решта поезій О. Ковальової здебільшого характеризуються філософським регістром, демонструють, сказати б, спокійну виваженість і врівноваженість.

Лірика авторки поєднує реалізм із елементами естетики модернізму: відзначаємо імпресіоністичність, символічність, міфософськість лірики. До того ж, сюди додається історіософія, філософічність, ковалівська «теплота», з-усім-присутність, «осердеченість» (за В. Базилевським), жіноча «м'якість», котра насправді виявляється прихованою силою. На тлі творчої манери інших сучасних слобожанських автори стиль поетеси є унікальним.

Література:

1. Базилевський В. З «Імпресій та медитацій» / Володимир Базилевський. – Київ, 2007. – № 6. – С. 155–168.
2. Бойко В. Незнищенність голосу : [поезії О. Ковальової та відгук на них] / Віктор Бойко // Слобідський край. – 29 листопада 2008. – С. 17.
3. Ковальова О. Степові озера: Поезії / О. П. Ковальова. – Х. : Прапор, 1982. – 39 с.
4. Мироненко І. «День вибирайте, наче заповіт...» / Іван Мироненко // Вечірній Харків. – 16.02.1990.
5. Мироненко І. Так знизують і роси, і слова... / Ірина Мироненко // Березіль, 2007. – № 3–4. – С. 181–187.
6. Мисик В. Роздуми про світ / Василь Мисик // Літ. Україна. – № 18 від 6.05.1982.

УДК 372.881.111.1

О. Ю. Юр'єва,

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТА У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

Статтю присвячено аналізу можливостей застосування гендерних підходів під час викладання англійської мови студентам вищих навчальних закладів. У статті розглянуто еволюцію поглядів на мову та засвоєння іноземної мови у гендерному вимірі. Проаналізовано аспекти, які необхідно враховувати з точки зору гендерних підходів під час викладання іноземної мови та виокремлено основні необхідні кроки для впровадження гендерного компонента у процесі роботи зі студентами.

Ключові слова: гендерний компонент, гендерні дослідження, англійська мова, феміністська педагогіка

УЧЁТ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТА В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВУЗАХ

Статья посвящена анализу возможностей применения гендерных подходов в преподавании английского языка студентам высших учебных заведений. В статье рассмотрена эволюция взглядов на язык и усвоение иностранного языка в гендерном измерении. Проанализированы аспекты, которые необходимо учитывать с точки зрения гендерных подходов в преподавании иностранного языка и выделены основные необходимые шаги для внедрения гендерного компонента в процессе работы со студентами.

Ключевые слова: гендерный компонент, гендерные исследования, английский язык, феминистская педагогика

CONSIDERING GENDER COMPONENT IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE AT UNIVERSITIES

Gender analysis and gender mainstreaming in every sphere of society is an important component of democracy and gives rise to the need to include gender in teaching of all the disciplines, including English Language. The article analyzes the possibilities of the use of gender approaches in teaching English language to students of higher educational institutions. The article examines the evolution of attitudes to language and foreign language acquisition from the gender perspective namely deficit theory, dominance framework, difference framework, and poststructuralist approach. Today the study of teacher's and student's personal experience is becoming the subject of current interest. In this respect, feminist pedagogy is becoming an important tool for creating an open and inclusive atmosphere in the classroom, basic principles of which are decentralizing teacher's authority and empowering students, including empirical knowledge and personal experience in the learning process, linking academic knowledge to life, cooperation between all the participants of education process, practicing respect in interpersonal relationships inside and outside the classroom. There have been the aspects analyzed that must be considered in terms of gender approaches in teaching foreign languages and the basic steps singled out that are required to implement the gender component in the process of teaching such as updating the curriculum by creating new programs and classes that consider the needs of all students; using methods, materials and exercises based on feminist pedagogy; selecting topics including gender so as to involve students in critical thinking process; and practicing new class management and decision-making techniques.

Key words: gender component, gender studies, English language, feminist pedagogy.

Необхідність гендерного аналізу та врахування гендерних перспектив у будь-якій сфері соціальної діяльності сьогодні є ваговою складовою демократії та породжує потребу у включенні гендерного компонента до викладання усіх без виключення навчальних дисциплін. Не є винятком і вивчення англійської мови як іноземної, адже сьогодні вона є мовою міжнародного спілкування і викладається у кожному українському ВНЗ для студентів усіх напрямів та спеціальностей. Саме тому гендерний компонент повинен стати ваговою складовою усіх структурних компонентів процесу навчання англійської мови.

Українські вчені присвятили низку наукових досліджень питанню гендерної освіти. Зокрема, варто згадати праці І. Бондаревської, О. Плахотнік, І. Предборської, Н. Приходькіної С. Вихор, Т. Голованової, Т. Дороніної, В. Кравця тощо. Водночас вітчизняні гендерні дослідження в освіті є відносно новою практикою і, незважаючи, на певний пласт теоре-